પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે મંજૂર

ત્રિવેદિવાચનમાળા—
પ્રવેશિકા

લેખકો:—રા. બ. કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી,
પ્રોફેસર અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રિવેદી

પ્રકાશક:—એમ. સી કોઠારી, રાવપુરા, ખપેડી પોળ,
વડોદરા

મૂલ્ય ૦-૧-૬

પ્રવેશિકા

નવીન વાચનમાળાની આ પ્રવેશિકા છે. એમાં સુગમતા ને રસિકતા જળવાય તેને માટે પૂરતી કાળજી રાખી છે. પ્રથમ અક્ષરજ્ઞાન, પછી શબ્દજ્ઞાન, અને પછી વાક્યજ્ઞાન આપવામાં આવ્યું છે. મૂળાક્ષરોનોજ ઉપયોગ કર્યો છે. સમગ્ર અક્ષરો ચિત્ર દર્શાવી બાળકને ઓળખાવવા ને લખતાં શિખવવું, એ માર્ગ અનુભવથી અમને યુક્ત લાગ્યો છે. શિક્ષકે બોર્ડ ને શોભિતે અક્ષરે સ્લેટ પર અક્ષર લખી આપી બાળક પાસે તે ઘુંટાવવો. અક્ષરના જુદા જુદા ભાગોનાં યોગ્ય પ્રમાણ પર શિક્ષકે લક્ષ આપવું. આ પ્રમાણે આરંભથીજ સારા અક્ષર લખવા તરફ ધ્યાન આપવું. આપણી અક્ષરમાળાનો ક્રમ ઘણો શાસ્ત્રીય છે, તેને ઊંચો મૂકવાથી કંઈ લાભ નથી. અક્ષરનું અને તેની બારાખડીનું જ્ઞાન થયા પછીજ વાક્યજ્ઞાન પર જવું એ યુક્ત છે. તેમ થવાથી અસ્વાભાવિક અને શુષ્ક વાક્યો બાળક આગળ મૂકવાથી થતી હાનિ દૂર થાય છે. બારાખડીનું જ્ઞાન થયે બાળક ગમે તે કંઈ લખી ને વાંચી શકે છે; માટે શરૂઆતમાં એ કક્કે બારાખડીનુ જ્ઞાન આપ્યું છે, પછી પરિચિત વસ્તુઓના શબ્દો દર્શાવ્યા છે, અને શબ્દજ્ઞાન થયે નાનાં નાના વાક્યોવાળા, ક્રમિક પાઠોની યોજના કરી છે. ગમે તેવા રાગમાં ને ગમે તેવા વિષય ઉપર કવિતા આપવાને બદલે 'માતૃ-પ્રેમ' ને 'નિશમનનો ઉપદેશ'—એ વિષે બે સરળ કવિતા આપી છે. ચિત્રોનો યોગ્ય ને પૂરતો ઉપયોગ કર્યો છે.

શિક્ષકે જોડણી શિખવતી વખતે કવિતાની જોડણી પર લક્ષ આપવું નહિ, કેમકે ˘ ને – , એ ચિહ્નો ન વાપરતાં, કવિતામાં જેમ ગવાય તેમ લખ્યું છે.

અંગ્રેજીમાં ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિથી રચાએલી અનેક વાચનમાળા છે; પરંતુ ગુજરાતી ભાષામાં હજી સુધી એકજ છે. અન્ય વાચનમાળા માટે પ્રજાની ભૂખ છે. આ માગણી પૂરી પાડવાનો આ પ્રયાસ છે.

આ વાચનમાળામાં નીચેની બાબતો પર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે:—

ક કલમ

ખ

ખ ખડીઓ

ગ

ગ ગધેડું

ઘ

ઘ ઘડીઆળ

ઙ

ક ખ ગ ઘ ઙ

ચ ચમચો

છ છત્રી

જ જમરૂખ

ઝ ઝભલું

ઞ

ચ છ જ ઝ ઞ

ટ ટટ્ટુ

ઠ ઠળીઆ | ડ ડફ

ઢ

ઢબુ

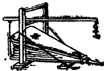
ણ હરણ

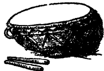
ટ ઠ ડ ઢ ણ

ત તપેલી

થ થડ

દ દરાખ

ધ ધમણ

ન નગારૂં

ત થ દ ધ ન

થડ, છગન

પ પવાલું

ફ ફણસ

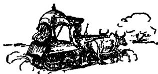
બ બકરી

ભ ભમરડો | મ મરચું

પ ફ બ ભ મ

પગ, મગ, મગન

ય ગાય

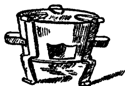
ર રથ

લ લખોટો

વ વહાણ

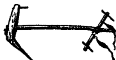
ય ર લ વ

રથ, તલ, રમત

શ શગડી

ષ ધનુષ

સ સસલું

હ હળ

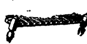
ળ ફળ

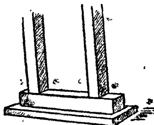
શ ષ સ હ ળ

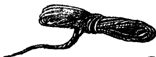
કમળ, સરસ, હરણ

અ અનનાસ

આ આરસી

ઇ ઇયળ | ઈ ઈસ

ઉ ઉમરો

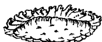
ઊ ઊન

અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ

અડદ, ઊન્, ઉપર

ઋ ઋષિ

એ એડી | ઐ

ઓ ઓશીકું | ઔ

અં અંગરખું | અઃ

ઋ એ ઐ ઓ ઔ અં અઃ

ઓઢ, ઓસડ

અક્ષરમાળા

અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ ઋ

એ ઐ ઓ ઔ અં અઃ

ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ
ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ
બ ભ મ ય ર લ વ શ ષ સ હ ળ

ઘર	જવ	તરસ
મધ	જમણુ	બળદ
વડ		

ક કા કિ કી કુ કૂ

ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ

હાથી

બિલાડી

વરૂ

શિયાળ

સમડી કબૂતર

ગુલાબ તુલસી

જમરૂખ તડબુચ

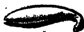
સીતાફળ રાયણુ

પુરી લાડુ

લાકડી

ઘડીઆળ વરાળ

થાળી 　　ખુરશી

દુધી 　　મૂળો

મામા	કાકા	ભાઈ	માસા
મામી	કાકી	ભાભી	માસી

કે કૈ કો કૌ કં કઃ

ખે ખૈ ખો ખૌ ખં ખઃ

બારાખડી

ક કા કિ કી કુ કૂ કે કૈ

કો કૌ કં કઃ

ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ ખે ખૈ

ખો ખૌ ખં ખઃ

પોપટ

કાગડો

ઉંદર

મંકોડો

ઘોડો

ઘેટું

ઊંટ

ગધેડું

સાપ

ચકલી

કુતરો

શાહમૃગ

નારંગી

વેગણ

બોર

પાપડી

દાડેમ

લવિંગ

અંગુઠો

બાંય

અંજીર

ઘઉં, ચોખા, અંજીર, ચીભડાં

આંખ લેંઘો

હાથેલી ધોતીઉં

ઘુંટણુ ઢોર

વાંસો પાંદડું

વાળું	સુખ	સીતા	સાબેલો
તેલ	ડુંટી	ગંગાજી	રેંવડી
દુઃખ	રામ	કુસુમ	

✤ ૧

✤ ✤ ૨

✤
✤ ✤ ૩

✤ ✤
✤ ✤ ૪

✤ ✤
✤ ✤ ✤ ૫

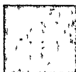
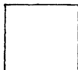
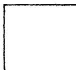
✤
✤ ✤
✤ ✤ ✤ ૬

✤
✤ ✤ ✤
✤ ✤ ✤ ૭

✤ ✤
✤ ✤ ✤
✤ ✤ ✤ ૮

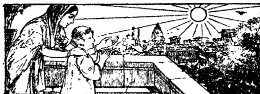
✤ ✤
✤ ✤ ✤
✤ ✤ ✤ ✤ ૯

✤ ✤
✤ ✤ ✤ ✤ ૧૦
✤ ✤ ✤ ✤

			
મરચું	લાલ	લીલો	પોપટ
			
વાઘ	પીળો	ગુલાબી	ગુલાબ
			
ચાંદો	ધોળો	ભુરો	ચોપડી
			
કાગડો	કાળો	વાદળી	પતંગીઉં

પાઠ ૧

સૂરજ

જો પેલો સૂરજ.
સૂરજ ઘણો ચળકે છે.
તને તડકો ગમે છે ?
હા, મને ગમે છે.
સૂરજ કેવો સારો છે !
એ રોજ ઊગે છે.

પાઠ ૨

આ પાંજરામાં પોપટ છે.
એને બોર ભાવે છે.
એની ચાંચ તીણી હોય છે.
એનો રંગ લીલો હોય છે.
પાંજરામાં આંગળી ઘાલવી નહિ.
પોપટ મને વહાલો છે.
એ બોલેલું બોલે છે.

પાઠ ૩

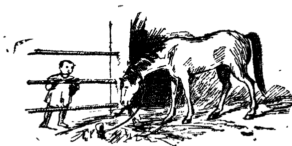
ટપાલી

ટપાલી ટપાલ લાવે છે.
એ રોજ આવે છે.
એની કમરે પટો છે.
એની પાસે કોથળી છે.
તેમાં કાગળ મૂકેલા છે.
કાગળ ગોઠવીને રાખેલા છે.
જા, ભાઈ, ટપાલ લે.
ટપાલ લઈ મને આપ.

પાઠ ૪

ઘોડો

ઘોડાને ચાર પગ હોય છે.
ઘોડો ખૂબ ખોંખારે છે.
એ ઘાસ ખાય છે.
પણ એ મજબૂત હોય છે.
એના કાન નાના હોય છે.
એ કાન હલાવે છે.
તારા કાન હાલે છે ?
ના, તે નથી હાલતા.

પાઠ ૫

સાંજ પડી.

સાંજ પડી.
ચાલો, આપણે ફરવા જઈએ.
બાગમાં ઘણા લોકો મળશે.
ફરવાથી ઘણી મઝા પડશે.
બાગમાં સારી ઠંડક છે.
હવા ઘણી સરસ છે.
ફૂલોની વાસ સારી છે.
ચાલ, ભાઈ, જલદી ચાલ.

પાઠ ૬

ઉજાણી

બેન, આજે ઉજાણીએ જવું છે ?
હા, ભાઈ, સાંજે જઈશું.
મોટા ભાઈ આવશે ?
હા, ને બા પણ આવશે.
આપણે વાડીએ જઈશું ?
હા, ચાલતા જઈશું.
બહુ સારૂં. મને ચાલવું ગમે છે.
ભાઈ, વાડીમાં ફળ ઘણાં ભાવશે.
હા, બેન.
ફરવાની ઘણી મઝા પડશે.

પાઠ ૭

ચાંદની

ભાઈ, કાલે ઘણી મઝા પડી.
હા. ચાંદની મઝેની હતી.
ભાઈ, નદી પણ શોભતી હતી.
કિનારાનાં ઝાડ જોયાં હતાં ?
હા. તે રળીઆમણાં હતાં.
બેન, મને ચાંદની ઘણી ગમે છે.
હા. મને પણ ગમે છે.
મેદાનમાં ચાંદની બહુ ખીલે છે.
ભાઈ, ચાંદલીઓ કેવો સુંદર હતો !
હા, બેન. તે ઘણો સારો દેખાતો હતો.

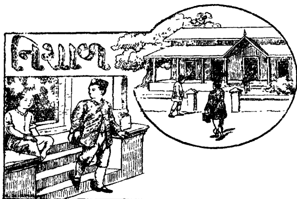
પાઠ ૮

કુતરો-બિલાડી

બેન, જોયાં પેલાં કુતરો-બિલાડી ?
હા, કુતરાને દેખીને બિલાડી કેમ નાસી ગઈ ?
કુતરાથી બિલાડી બીએ છે તેથી.
બિલાડીને જોઈને ઉંદરો ભરાઈ જાય છે તેમ ?
હા, તેમજ.
ભાઈ, આપણે બિલાડી પાળીશું ?
હા, મને બિલાડી ગમે છે.
કુતરાને કેટલાક લોકો પાળે છે. નહિ વારૂ ?
હા, કુતરાં નવાં માણસોને દેખી ભસે છે.
કેળવવાથી એ ઘણાં હોશિયાર થાય છે.

પાઠ ૯

બેન, હું નિશાળે જાઉં છું.
ભાઈ, તને નિશાળમાં ગમે છે?
હા, બેન. મને બહુ ગમે છે.
આપણી શેરીના છોકરા મારી સાથે ભણે છે.
મને વાંચવાનું મન થાય છે.
થોડો વખત અમને મહેતાજી કસરત કરાવે છે.
આજે અમે રમત રમવાના છીએ.
મહેતાજી બાપુજી જેવું હેત રાખે છે.
મને નિશાળે જવાની હોંસ થાય છે.
ભાઇ, હું પણ કાલથી નિશાળે જઇશ.

પાઠ ૧૦

વરઘોડો

બેન, વરઘોડો આવે છે.
ચાલો, બારીએ જઈ જોઈએ.
બેન, જો, પહેલો નિશાનડંકો છે.
ભાઈ, પેલા વાજાવાળા જોયા ?
હા, બેન, વાજું ઘણું સારૂં છે.
ઓહો ! ભાઈ, કેટલા બધા લોકો છે !
હા, બેન, સાજન ઘણું મોટું છે.
પેલો વરરાજા કેવો શોભે છે !
હા, એનો ઘોડો પણ શોભે છે.
ઘોડા પાછળ બૈરાં છે.

પાઠ ૧૧

બા, ઊંચે તો જો.
આકાશમાં આ શું દોડે છે ?
ભાઈ, એ તો વાદળાં કહેવાય.
હમણાં એમાંથી પાણી પડશે.
બા, ઘણું અંધારૂં થઈ ગયું.
હા, ભાઈ, પવન ઠંડો થયો.
જોજે, હવે થોડા વખતમાં વરસાદ આવશે.
બા, ખૂબ પાણી પડે છે.
હા. જો, કેવું જોરમાં પડે છે !
ઘર આગળ જાણે નદી વહે છે.

પાઠ ૧૨

બા, હવે વાદળાં ગયાં કે શું ?
હા, ભાઈ. ઋતુ બદલાઈ ગઈ.
ચોમાસું ગયું ને શિયાળો બેઠો.
બા, ટાઢ વાય છે.
ભાઈ, ઓઢીને ફર.
બા, બહુ ટાઢ વાય છે. આપણે તાપીશું ?
હા, આપણે તાપીએ.
બા, શગડીની નજીક બેસવું ગમે છે.
ભાઈ, તપાસજે. દાઝતો ના.
બા, શગડી પાસેથી ખસવાનું મન થતું નથી.
ભાઈ, ખરૂં. જોજે. કપડાં સળગે નહિ.

પાઠ ૧૩

ભાઈ, હવે દહાડો મોટો થયો ને રાત નાની થઈ.
દહાડે દહાડે તાપ વધતો જાય છે.
હા, શિયાળો ગયો અને ઉનાળો બેઠો.
હવે ઊનનાં લુગડાં ખમાતાં નથી.
ખરેખર, આ દહાડે તો સૂતરનાં લુગડાં ફાવે છે.
મને તો ઘણી વાર નહાવાનું મન થાય છે.
કાલથી આપણે રોજ નદીએ નહાવા જઈશું.
હા, મને નદીએ નહાવું બહુ ગમે છે.
નદીએ જતાં બાજુએ બાગ આવે છે.
આપણે સાંજે ફરવા જઈશું.
બાગ : ૨ગે ફૂલો જોઈશું.
ખીલેલા મોગરા જોવાની મઝા પડશે.

૧. ઈશ વિષે

દોહરો

આસપાસ આકાશમાં, હૈયામાં છે ખાસ;
નદી સરોવર ડુંગરે, બધે ઈશનો વાસ. ૧

છાનીમાની જો કદી, કરિયે કાંઈ વાત;
ઘડિયે મનમાં ઘાટ તે, જાણે જગનો તાત. ૨

અહો ઈશ ભજિયે તને, મોટું છે તુજ નામ;
ગુણ તારા નિત ગાઈયે, થાય અમારાં કામ. ૩

દલપતરામ (ફેરફાર સાથે)

---

૨. પોપટ વિષે

દોહરો

પોપટ બેઠો પાંજરે, બોલે મીઠા બોલ;
સુણતાં મનમાં લોકનાં, ઉપજે હરખ અતોલ. ૧

કોટે કાળો કાંઠલો, નમણું રાતું નાક;
અંગે લીલા રંગનો, ધારે ધણિની ધાક. ૨

મીઠું બોલે સરવને, ઉપજે હેત અથાગ;
પોપટ પાળે ભાવથી, કોઈ ન પાળે કાગ. ૩

દલપતરામ (ફેરફાર સાથે)

---

૩. મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં.

ભુજંગી છંદ

હતો હૂં સુતો પારણે બાળ નાનો,
રડૂં છેક તો રાખતૂં કોણ છાનો ?
મને દુઃખિ દેખી દુખી કોણ થાતૂં !
મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં. ૧

મને જોઇને તૂં થતી રાજિ રાજી,
રમાડી રિઝાવી થતી રાજિ રાજી;
મને કોણ મીઠાં મુખે ગીત ગાતૂં ?
મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં. ૨

દલપતરામ (ફેરફાર સાથે)

---

૪. રખડતો છોકરો

દોહરો

એક રખડતો છોકરો, હસમુખ તેનૂં નામ;
બહુ કરતો તોફાન ને, દોડાદોડી કામ. ૧

નિશાળથી જાતાં ઘરે, આડો અવળો જાય;
મોટાંઓના બોલને, ધરે ન મનની માંય. ૨

એક દિવસ વરસાદનો, નદી જળે ઉભરાય;
રેલ ઘણી આવી ગઈ, જોવા મન લલચાય. ૩

હસમુખ જલદી દોડિયો, નદીકિનારા પાસ;
પાણી જે વધતું જતું, જોવામાં મન ખાસ. ૪

પાણીની ઠંડક થકી, હસમુખ રાજી થાય;
પાણી વધતું જોઈને, મનમાં કંઈ કંઈ થાય. ૫

પાણીમાં આગળ ગયો, કુદી કુદી હરખાય;
એક છોળના જોસથી, ડુબી ગયો જળમાંય. ૬

(હીલચાલ સાથે) નિશાળેથી ઘેર જતાં

ભણવાનું તો પુરૂં થયું ને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
તાલે તાલે ડગલાં ભરતાં, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૧

શાંત બનીને જલદી હીંડો, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
સિલેટ ચોપડી, પેન લઈને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૨

આડાંઅવળાં ગયા વિના સહુ, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
મહેતાજીને નમન કરીને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૩

૧ આપણી પ્રજાકીય ભાવનાઓનાં તત્ત્વ પ્રેરવાં ને પોષવાં,
૨ સ્વદેશ અને તેનાં પૂજ્ય સ્ત્રીપુરુષો પ્રતિ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવો,
૩ વિશેષે ધર્મ અને નીતિ પ્રતિ પ્રીતિ ઉત્તેજવી,
૪ વિજ્ઞાનની અને ઉપયોગની હકીકત રસિક રીતે આપવી,
૫ સરળ અને સંસ્કારી ભાષા તરફ વાચકવર્ગ વળે એવી યોજના કરવી.

કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી,
અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રિવેદી

પુનર્મુદ્રિત ૧૯૨૪

સુરત—ચોટાના પુલ ઉપર આવેલા " સુરત સિટિ " પ્રિન્ટિંગ
" પ્રેસમાં વજેરામ માનસિંહે છાપ્યું.